

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра психології і туризму

КУРСОВА РОБОТА з
загальної психології
на тему: «Життєві цінності сучасних здобувачів вищої освіти»

Студентки II курсу групи ПС 02-21
факультету туризму, бізнесу
і психології
спеціальності 053 Психологія
Турчиної Яни Дмитрівни
Науковий керівник: к. псих. н, доцент
кафедри психології і туризму
Бабатіна Світлана Іванівна

Національна шкала: _____

Кількість балів: _____

Оцінка ЄКТС: _____

Члени комісії:

_____	_____
(прізвище та ініціали)	(підпис)
_____	_____
(прізвище та ініціали)	(підпис)
_____	_____
(прізвище та ініціали)	(підпис)

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичний аналіз ціннісної сфери осіб юнацького віку	
1.1 Життєві цінності як особистісний конструкт у працях вчених-психологів.....	6
1.2 Психологічні особливості студентської молоді в розрізі аналізування ціннісної сфери.....	14
Висновок до 1 розділу	17
РОЗДІЛ 2. Методологія сучасного стану дослідження аксіологічної сфери особистості	
2.1. Вплив сучасних технологій на формування життєвих цінностей юнаків та юначок.....	19
2.2. Теоретична модель формування життєвих цінностей здобувачів вищої освіти.....	21
Висновок до 2 розділу	23
ВИСНОВОК	24
РЕЗЮМЕ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	28

ВСТУП

Актуальність дослідження. Кардинальні зрушення в політичній, економічній, духовній сферах суспільного життя обумовлюють суттєві зміни в системі цінностей і вчинках людей. При цьому головним акумулятором та детермінатором ціннісних орієнтацій суспільного розвитку є молоде покоління.

Особливого інтересу набуває сьогодні вивчення змін, що відбуваються в свідомості сучасної студентської молоді, оскільки саме для неї характерна неминуча переоцінка життєвих цінностей. Водночас важливим залишається й розуміння структури життєвих цінностей студентської молоді та вивчення шляхів їх формування, що дає можливість спрогнозувати, як зміни в суспільстві можуть впливати на розвиток життєдіяльності особистості у подальшому.

Аналіз наукової літератури та української педагогічної практики свідчить, що наше суспільство з перших кроків становлення незалежної України усвідомило необхідність підготовки випускника закладу вищої освіти з високим рівнем ціннісної культури та багатим духовним світом. Формування життєвих цінностей у студентів є одним з важливіших засобів розв'язання цієї задачі. Адже життєві цінності є першоосновою пізнавального процесу і протягом усього життя визначають розвиток інтелекту, раціональне осмислення оточуючої дійсності, професійну спрямованість майбутнього фахівця.

Відзначимо, що згідно з новим Законом України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст. 380) в Україні термін «вищий навчальний заклад» (ВНЗ) був замінений терміном «заклад вищої освіти» (ЗВО).

У монографіях, дисертаціях та інших наукових працях українських дослідників знайшли відображення різні аспекти проблематики життєвих

цінностей студентів, зокрема: питання філософсько-методологічних основ ціннісно-орієнтаційної та смисложиттєвої активності людини (М. Альохін, 19 І. Бурцева, І. Галян, В. Дуб, І. Надольний, І. Субашкевич, А. Фурман та ін.); сутнісних характеристик цінностей та їх значення в житті особистості (Г. Балл, Н. Бреславець, С. Гусаківська, О. Зазимко, О. Злобіна, Ю. Ільїна, Л. Коберник, Є. Скворчевська, Л. Сохань, О. Столярчук).

Вивчення життєвих смислів та ціннісної орієнтації молоді представляється особливо важливим, якщо врахувати зростання злочинів, скоєних підлітками та юнаками у співвідношенні із загальними показниками криміналу, зв'язку з постійно зростаючим навантаженням на інтелектуальну, духовну та діяльнісну сфери сучасних молодих людей. В останні кілька років відбувається загальне омолодження осіб, які демонструють соціопатичну поведінку під час занять у школі, нерідкі випадки крайньої жорстокості і агресії по відношенню як до однолітків, так і до старшого покоління. Очевидно, що профілактика такої поведінки більш ефективний та економічний засіб, ніж спроби його усунути чи боротися з ним.

Освітній процес як у школі, так і у вищому навчальному закладі грає велику роль формуванні ціннісних переваг і ціннісної орієнтації.

Для того, щоб ефективно впливати на формування ціннісних орієнтацій молоді, необхідно знати цінності, які вважаються значимими у різні періоди формування особистості.

Об'єкт дослідження: життєві цінності.

Предмет дослідження: шляхи набуття життєвих цінностей сучасних здобувачів вищої освіти.

Мета дослідження: обґрунтувати методичні вимоги набуття життєвих цінностей сучасних здобувачів вищої освіти.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми теоретичного аналізу ціннісної сфери осіб юнацького віку та визначити життєві цінності як особистісний конструкт у працях вчених-психологів.
2. Визначити психологічні особливості студентської молоді в розрізі аналізування ціннісної сфери.
3. Дослідити вплив сучасних технологій на формування життєвих цінностей юнаків та юначок.
4. Змалювати теоретичну модель формування життєвих цінностей здобувачів вищої освіти.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження:**

теоретичні: аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми; аналіз методичної літератури і педагогічного досвіду щодо використання сучасних технологій на формування життєвих цінностей юнаків та юначок.;

-- теоретичне обґрунтування психолого-педагогічних і методичних засад сучасних формування життєвих цінностей юнаків та юначок.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

1.1 Життєві цінності як особистісний конструкт у працях вчених-психологів

Більшість молодих людей, перебуваючи на етапі пізньої юності, починають активно будувати свій життєвий шлях, замислюються про побудову та реалізацію професійних планів та особистого життя, що багато в чому визначається базовими цінностями особи. На етапі навчання у вузі у процесі професійної самореалізації система життєвих цінностей молодих людей інтенсивно формується, відбувається осмислення свого життя. Збудована система цінностей молодих людей є основою їх моральних, розумових та творчих можливостей, що визначає світоглядні орієнтири та стратегічні цілі у житті.

Особливу важливість усвідомлення життєвих цінностей набуває для студентів педагогічного вузу, оскільки надалі вони виступатимуть своєрідним еталоном для їхніх учнів.

Вивченням проблеми цінностей, ціннісних орієнтацій займалися М. Альохін, І. Бурцева, І. Галян, В. Дуб, І. Надольний, І. Субашкевич, А. Фурман та ін.); сутнісних характеристик цінностей та їх значення в житті особистості (Г. Балл, Н. Бреславець, С. Гусаківська, О. Зазимко, О. Злобіна, Ю. Ільїна, Л. Коберник, Є. Скворчевська, Л. Сохань, О. Столярчукта інші.

Поняття «цінність» належить до загальнонаукових. Дане явище є предметом вивчення філософії, соціології, психології, педагогіки. У психологічній науці немає загальновизнаного визначення понять цінність, ціннісна орієнтація. У психологічному словнику цінність визначається як

життєва та практична установка індивіда, що виражає те, що для нього святе, важливо і значимо [6].

Найчастіше цінностями вважають те, що важливо і значуще для конкретної людини, для цієї особи.

М.К.Альохін вважає, що особистісні цінності – це усвідомлені та прийняті людиною загальні значення його життя. Саме вони є основними одиницями свідомості особистості та визначають головні відносини людини до основних сфер життя – до світу, до інших людей, до себе [2].

М.К.Альохін висловлює думку, що цінність є психологічною основою при визначенні людиною значень (смислів) фактів та подій та при формуванні у нього мотивів дій [2].

В.О.Банах цінності визначаються як значущі для особистості об'єкти та явища навколишньої дійсності, які визначають її спрямованість та мотивацію діяльності [4].

Цінності існують у вигляді ціннісних орієнтацій, які визначають спрямованість особистості, її поведінка, систему відносин, потреби та мотиви.

Ціннісні орієнтації - це відображення у свідомості людини цінностей, які визнаються їм як важливі життєві цілі та загальні світоглядні орієнтири. Ціннісні орієнтації особистості формуються в процесі її соціалізації через засвоєння цінностей суспільства загалом, референтних соціальних груп та загальнолюдських цінностей. Вони утворюють стійку ієрархічно організовану систему, зміни в якій пов'язані зі змінами особистості [6].

Ціннісні орієнтації є важливим компонентом світогляду людини, що виражає переваги та прагнення особистості стосовно тих чи інших людських цінностей. Соціологами ціннісні орієнтації трактуються як соціальні цінності, які набувають особистості в процесі їх соціалізації і є основним фактором, який впливає на мотивацію та поведінку [2].

О.М.Зазимко пов'язує ціннісні орієнтації з цілями та планами особистості. У основі ціннісних орієнтацій особистості, на думку вченого, лежить

система сприйнятих особистістю соціальних цінностей. Плануючи своє майбутнє, намічаючи конкретні події, людина виходить із певної ієрархії цінностей, яка представлена у його свідомості, вона обирає ті цінності, які найбільш тісно пов'язані з його домінуючими потребами [5].

М.П.Кадемія, І.П.Шахіна вказують, що ціннісні орієнтації особистості лежать в основі життєвої та поведінкової мотивації, вибору стратегії взаємодії із соціальним світом [8].

Система ціннісних орієнтацій визначає життєву перспективу особистості, є найважливішим джерелом та механізмом її розвитку, вона визначає загальну спрямованість та типову модель поведінки людини [8].

Формування цінностей та ціннісних орієнтацій залежить від багатьох факторів: умов соціалізації особистості; системи суспільних відносин; суспільних і цінностей; особливості культури.

На людину впливають соціальні, політичні, духовні умови суспільства, а також середовище, в якому живе і виховується людина, її безпосереднє оточення [7].

Сучасні психологи виділяють чотири основні методи, за допомогою яких досліджується становлення ціннісних орієнтацій людини.

Перший – метод традиції. У нашому житті багато фактів, які ми вважаємо правдивими та правильними, а отже, засвоюємо їх і діємо виходячи з відповідності чи невідповідності їм, лише беручи за основу їхню історичну традицію. Ці цінності ми засвоюємо тому, що так вважалося протягом тривалого часу, ці цінності були «вистраждані» багатьма поколіннями, отже, їхній авторитет зріс.

Другий метод – метод авторитетів. Людина, особливо підліток і юнак, ціннісні орієнтації якого перебувають ще на стадії формування, приймає якусь цінність за позитивну та ефективну у своїй життєдіяльності тільки тому, що такі цінності привносить та прищеплює йому та людина, думка якої видається авторитетною. Таким чином, ціннісні орієнтації формуються під впливом значних, авторитетних людей. У цьому випадку ціннісні

орієнтації можуть бути як позитивними, так і негативними в залежності від того, до кого прислухається молодий людина, чия думка для нього є важливою.

Третій метод пов'язаний із придбанням нових цінностей, де критерієм прийняття або заперечення будь-яких цінностей є їх розумність, доцільність, можливість, оперуючи ними в житті, легше адаптуватися до неї. Беручи до уваги те, що за своєю природою люди схильні до пошуку своїх життєвих смислів та цінностей, відстоювання своєї думки, можна припускати, що це один із найскладніших шляхів формування ціннісних орієнтацій.

Четвертий метод – метод науки чи навчання. Якщо цінності набуваються за допомогою навчання, позитивного та негативного прикладу, то в цьому випадку кожен із молодих людей приймає сформовані нові цінності незалежно від власної особистості, від авторитету та думки іншої, нехай навіть значущої людини, а також від початкового свого ставлення до цих цінностей.

Дані методи розглядаються нами насамперед як психолого-акмеологічні технології, які дають змогу зрозуміти вплив ціннісних орієнтацій та рівнів їх сформованості на можливості в майбутньому молодими людьми умінь та готовності до вирішення професійних завдань і, як наслідок, сприятимуть досягненню високого рівня професіоналізму [6]. Актуальність дослідження життєвих цінностей сучасних здобувачів вищої освіти визначається також використанням психолого-акмеологічного підходу до вивчення цієї проблеми, що дозволяє досліджувати роль ціннісних орієнтацій у професійному самовизначенні людини на стадії формування професійних намірів з погляду їхньої спрямованості на досягнення «акме» у майбутньому професійному становленні як найважливіших передумов успішної самореалізації особистості на етапі зрілості, як складових потенційних та резервних можливостей особистості [19].

Цей підхід дозволяє розглянути професійне самовизначення особистості лише у логіці вікової періодизації, а й у логіці поетапного усвідомлення людиною ціннісно-смислових установок стосовно соціально-професійного вибору; дослідити професійно самовизначається особистість на диференційованій основі з урахуванням статево-вікових особливостей та спрямованості професійного вибору.

Шварц розвинув новий теоретичний та методологічний підхід до вивчення цінностей.

В основі методики вивчення індивідуальних цінностей, яку він розробив, лежать:

- Концепція Рокича про існування термінальних та інструментальних цінностей.
- концепція Ш.Шварца щодо мотиваційної мети ціннісних орієнтацій та універсальності базових людських цінностей [29] .

Шварц виходив із того, що найбільш суттєвий змістовний аспект, що лежить в основі відмінностей між цінностями, – це тип мотиваційних цілей, які вони висловлюють.

Він відібрав цінності і потім згрупував їх у десять мотиваційно відмінних типів, які, з його точки зору, охоплюють базові типи:

- влада (соціальний статус, домінування над людьми та ресурсами);
- досягнення (особистий успіх відповідно до соціальних стандартів);
- гедонізм (насолада чи чуттєве задоволення);
- стимуляція (хвилювання та новизна);
- самостійність (самостійність думки та дії);
- універсалізм (розуміння, терпимість та захист благополуччя всіх людей та природи);
- доброта (збереження та підвищення добробуту близьких людей);
- традиції (повага та відповідальність за культурні та релігійні звичаї та ідеї);
- конформність (стримування дій та спонукань, які можуть нашкодити іншим і не відповідають соціальним очікуванням);

- Безпека (безпека та стабільність суспільства, відносин та себе).

Шварц розробив теорію динамічних відносин між ціннісними типами, показавши, що реалізація одних цінностей може вступати у конфлікт із іншими цінностями.

Відповідно до теорії Ш.Шварца цінності особистості існують на двох рівнях: на рівні нормативних ідеалів та на рівні індивідуальних пріоритетів [28].

Перший рівень більш стабільний і відбиває уявлення людини у тому, як треба чинити, визначаючи цим її життєві принципи поведінки.

Другий рівень більш залежний від довкілля, наприклад, від групового тиску та співвідноситься з конкретними вчинками людини.

М. Рокич запропонував теоретичну модель вивчення ціннісних орієнтацій людини і представив дієвий інструмент їх виміру.

Цінності - це узагальнені уявлення про блага і прийнятні способи їх отримання, на основі яких людина здійснює свідомий вибір цілей та засобів діяльності. Цінності особистості виступають як основа для формування життєвої стратегії, багато в чому визначають лінію професійного розвитку.

Ціннісна орієнтація - це поняття соціальної психології, під яким розуміється [24]:

ідеологічні, політичні, моральні, естетичні та інші підстави оцінки людиною соціальних об'єктів та подій;

спосіб організації людиною своєї поведінки відповідно до усвідомлених мотивів, зведених у ранг сенсожиттєвих орієнтирів.

В останньому випадку ціннісні орієнтації виступають як індивідуальна ідеологія стилю життя. Вони формуються при засвоєнні соціального досвіду та виявляються з метою, ідеалах, переконаннях, інтересах та інших елементах внутрішнього світу, реалізуються у поведінці особистості. У структурі діяльності ціннісні орієнтації тісно пов'язані з пізнавальними та вольовими сторонами, вони забезпечують стійкість

особистості, наступність певного типу поведінки. Система ціннісних орієнтацій становить змістовну сторону спрямованості особистості і відбиває внутрішню основу її ставлення до реальності.

Ціннісна орієнтація є, з одного боку, конкретний прояв ставлення особистості до фактів дійсності, з другого — система фіксованих установок, регулюючих поведінку у кожен час. Ціннісні орієнтації — складна освіта, в якій можна виділити три основні компоненти: когнітивний, емотивний та поведінковий. Когнітивний є елементом знання, емотивний — емоційна складова, що впливає з оцінки; поведінковий - пов'язаний з реалізацією ціннісних орієнтацій у поведінці особистості.

Ціннісні орієнтації відносяться до найважливіших компонентів структури особистості, за ступенем їхньої сформованості можна судити про рівень розвитку особистості. Розвинені ціннісні орієнтації – ознака зрілості, показник міри соціальності. Стійка та несуперечлива сукупність ціннісних орієнтацій зумовлює такі якості особистості, як цілісність, надійність, вірність певним принципам та ідеалам, здатність до вольових зусиль в ім'я цих ідеалів та цінностей, активність життєвої позиції. Суперечливість ціннісних орієнтацій породжує непослідовність у поведінці. Нерозвиненість ціннісних орієнтацій - ознака інфантилізму, панування зовнішніх стимулів у внутрішній структурі особистості.

У процесі спільної діяльності, що визначає відносини людей групах, складаються групові ціннісні орієнтації. Збіг найважливіших ціннісних орієнтацій членів групи забезпечує її згуртованість.

М. Рокич (Milton Rokeach) запропонував теоретичну модель вивчення ціннісних орієнтацій людини (в рамках когнітивного підходу) і представив дієвий інструмент їх вимірювання (Milton Rokeach Value Survey). І теорія, і методика широко використовуються психологами, економістами, а також фахівцями у галузі політичних наук. Теорія М.Рокича пояснює, що таке цінності, що люди цінують і у чому функціональні цілі системи цінностей.

Як основний діагностичний конструкт автор тесту розглядає спрямованість особистості, що розуміється як значущість для людини тих чи інших життєвих цілей і ціннісних орієнтацій, якими вона керується у своєму житті. Залежно від устремлінь, які людина намагається реалізувати, життєві сфери (професійна, навчання та освіти, сімейне, суспільне життя та сфера захоплень) представляють для різних людей різний ступінь значущості [24]. Вченими запропоновано безліч типологій цінностей, найбільш відомий поділ на духовні, соціальні та матеріальні. Крім того, виділяють цінності, що відповідають різним областям соціального життя (моральні, естетичні, політичні, пізнавальні, економічні та ін.). М. Рокіч наводить свою типологію, що представлена на рис. 1

ЖИТТЄВІ ЦІННОСТІ СУЧАСНИХ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Цінності-мети (термінальні), зумовлені нею як переконання людини у цьому, що кінцева мета індивідуального існування вартій того, щоб до неї прагнути. Термінальні цінності визначають для людини сенс її життя, вказують, що саме для неї особливо важливо та значуще.

1.2 Психологічні особливості студентської молоді в розрізі аналізування ціннісної сфери

В аспекті досліджуваної нами проблеми доцільним є розгляд факторів, що впливають на процес формування ціннісних орієнтацій студентів, якими у свою чергу взаємопов'язані соціально-психологічні особливості професійного самовизначення.

Віково-демографічний чинник формування ціннісних орієнтацій пов'язаний, по-перше, з особливостями юнацького віку, які зумовлюють подвійність та неміцність засвоєння цінностей та норм. Також це засвоєння характеризується поверховістю та нерефлексивністю, оскільки у студентстві ще зберігаються рудименти інфантильності первинного засвоєння заборон та дозволів, прав та обов'язків [9, с. 64]. Тим не менш, базові цінності, що становлять основу ціннісної свідомості людей і які впливають на їх вчинки в різних сферах життя, формуються саме у цей віковий період, і надалі вже майже не змінюються, залишаючись достатньо стабільними.

Істотні зміни системи цінностей можливі лише в кризові періоди життя людини, але вони зачіпають, насамперед всього, ієрархічне підпорядкування цінностей: одні цінності стають більш пріоритетними, інші менш значущими.

По-друге, простежується зв'язок формування ціннісних орієнтацій із соціальним статусом особистості, оскільки саме він є основою формування системи її соціальних ролей та ціннісних орієнтацій. Статус, ролі та ціннісні орієнтації, словами Б.Г. Ананьєва, утворюючи первинний клас особистісних властивостей, визначають особливості структури та мотивації поведінки та, у взаємодії з ними, характер і схильності людини [1, с. 142].

Соціальний статус у студентському віці має розмиті обриси у зв'язку з тим, що з одного боку він невисокий, але з іншого – в майбутньому, коли з'явиться можливість реалізувати отримані знання та вміння, статус

підвищиться. Така подвійність соціального статусу створює значні труднощі у фіксації своїх ціннісних орієнтацій, змушуючи студента до пасивного вичікування змін у своєму соціальному становищі.

Амбівалентно-транзитивний фактор заснований на двоїстості професійного самовизначення: самостійність у виборі майбутньої професії та спеціалізації вже виявлено, але в практичному плані вона буде реалізована тільки в майбутньому.

Тобто ціннісні орієнтації в юнацькому віці характеризуються теоретичним характером, пов'язаним із недостатнім знанням практичної сторони майбутньої професійної діяльності. З іншого боку, відсутність впливу суворої регламентації професійно-функціональних цінностей забезпечує транзитивність студентів високим творчим потенціалом.

Освітній фактор є найпозитивнішим, оскільки пов'язаний з усією системою освіти, в яку крім спеціальних профілюючих дисциплін включаються аспекти гуманітарної освіти (філософські ідеї, історичні приклади подвигів, соціологічні принципи та закони, високі шедеври світового мистецтва), що дуже впливає формування ціннісних орієнтацій [4, с. 132].

Девіантно-делінквентний фактор ґрунтується на асоціальних формах переоцінки наявних цінностей та засвоєння нових. Соціальна фрустрація, ламання інфантильних стереотипів, адаптація до швидко мінливих соціальних умов, імператив економічної самостійності можуть у молодих людей викликати різні патологічні форми відхиляється, які у свою чергу провокують песимізм, апатію, ворожість, конфліктність щодо «нав'язуваним» суспільством цінностям та нормам [7].

Наступним базовим постулатом, який становив теоретичну основу нашого дослідження, є ідея про те, що ціннісні орієнтації є особливі психологічні освіти, які поєднані в ієрархічну систему і існують у структурі особистості лише як її елементи. Неможливо уявити орієнтацію особистості ту чи іншу цінність як якусь ізольовану освіту, яка не враховує її

пріоритетність, суб'єктивну важливість щодо інших цінностей, тобто не включену до системи [10, с. 26].

З іншого боку, самі ціннісні орієнтації впливають на ієрархічність індивідуальних переваг, цільову та мотиваційну програми, рівень домагань та престижних переваг, міру готовності до реалізації власного проекту життя [6, с. 199].

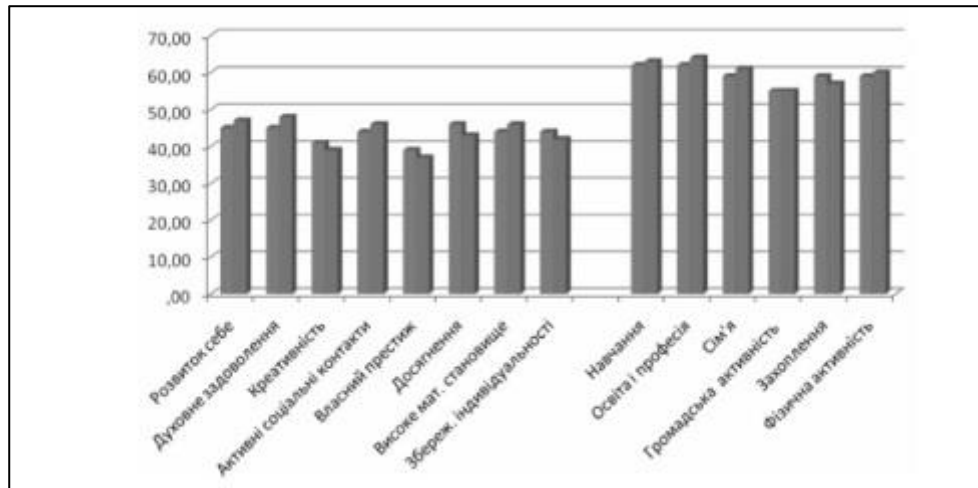
Розглядаючи ціннісні орієнтації як ієрархізовану систему, С.С. Бубнова виділяє три рівні їхньої організації. Перший рівень складають такі узагальнені, абстрактні цінності як духовні, соціальні, матеріальні. У другий рівень включені цінності, які закріплюються як властивості особистості (комунікабельність, відкритість, активність тощо) і виявляються у процесі всієї життєдіяльності.

Цінності, виражені у способах реалізації поведінки особистості, утворюють третій рівень їх організації [2, с. 34]. Яким чином цінності виявлятимуться в поведінці людини, безпосередньо залежить від особливостей їх структури у даної особи.

Для більш цілісного розуміння ціннісних орієнтацій ми також враховували третій важливий аспект їх теоретичних досліджень – визначення різних типів систем цінностей.

Існує чотири основні типи систем цінностей [5, с.99]:

- смисложиттєва – цінності людського життя, свободи, правди, краси, тобто загальнолюдські цінності;
- вітальна – цінності необхідні для збереження та підтримки повсякденної життя, здоров'я, безпеки, комфорту;
- інтеракціоністська – цінності, що забезпечують міжособистісне та групове спілкування (Конструктивні відносини, лідерство, взаємопідтримка);
- Соціалізована - цінності, що забезпечують процес формування особистості.

М. Рокіч поділяє цінності на два класи: цінності-мети (термінальні) та цінності-засоби (інструментальні). Таку ж класифікацію систем цінностей особистості пропонує Г.Є. Леєвик: ціннісні орієнтації - цілі життя (орієнтації на працю, спілкування, пізнання, суспільно-політичну діяльність, матеріальні цінності) та ціннісні орієнтації - засоби досягнення цілей життя (розвиток моральних, ділових та вольових якостей), що представлено на рис 2.

Висновок до 1 розділу

Отже, пошук цінностей та ціннісних орієнтацій - процес досить складний і для кожної особи унікальний. Проводячи наше теоретичне дослідження, ми ґрунтувалися на тому, що нас цікавить як процес формування ціннісних орієнтацій, так і їх зміна від дитинства до юнацтва, а також значення, позиція та роль освіти у процесі формування цінностей та ціннісних орієнтацій дітей та молоді.

Таким чином, специфіка ціннісних орієнтацій студентів, які навчаються на спеціальностях технічного профілю, полягає у пріоритетності цінностей-засобів, а саме таких моральних аспектів як вихованість, відповідальність та чесність. Також для них ціннісне значення мають наявність щасливої родини, життєвої активності та свободи. Ціннісна установка на розвиток ділових якостей та цікаву роботу свідчить у тому, що він важливий як сам процес здійснення роботи, а й ефективність її результату, навіщо вони готові

докласти максимальних зусиль. Студенти-«техніки» певною мірою спрямовані на матеріальні цінності.

Ієрархічну структуру цінностей студентів, які навчаються на спеціальностях гуманітарного профілю, очолюють цінності-цілі, пов'язані зі спілкуванням (любов, наявність друзів). Серед найважливіших цінностей ними відзначається здоров'я та наявність щасливі сім'ї. Вони мають деяку спрямованість на моральні цінності: відповідальність і чесність, але водночас вважають важливим при виконанні діяльності прояв незалежності та раціоналізму.

Отже, наскільки успішно пройде формування професійного самовизначення як основного новоутворення юнацького віку залежить від ціннісно-сміслового аспекту, що вкладається в діяльність, а саме від ціннісних орієнтацій. Цей факт необхідно враховувати щодо змісту комплексу психолого-педагогічних формуючих впливів на етапі професійного самовизначення студентів ВНЗ.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ДОСЛІДЖЕННЯ АКСІОЛОГІЧНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ

2.1 Вплив сучасних технологій на формування життєвих цінностей юнаків та юначок

Сучасні підлітки - це перше покоління, народжене в епоху цифрових технологій. Вони легко освоюють медіа простір, роблячи його невід'ємною частиною свого життя. Інформаційно-комунікаційні технології (далі ІКТ) являють собою сукупність технологій, які забезпечують фіксацію інформації, а також її обробку, передачу, поширення та розкриття. Засобами ІКТ є комп'ютери, програмне забезпечення та засоби електронного зв'язку. Комунікативна особливість нових інформаційних технологій, а особливо мережі Інтернет, виявляється в тому, що користувач комп'ютера вступає в діалог із живим співрозмовником, зі змістом знайденої інформації, та опосередковано з автором гіпертексту.

Всесвітня Мережа надає великі можливості для спілкування, роботи, самореалізації, відпочинку та ін. Це цілий віртуальний світ, який колись був створений людьми, а тепер живе своїм життям і простягає свій вплив зовні. У ньому кожен може спілкуватися з кожним, з усіма або з деякими водночас. Виникають абсолютно нові феномени, не існували раніше: блоги, соціальні мережі, індивідуальні мас-медіа і т.д.

Як слушно зазначає А.М.Калініченко, Інтернет стає для людини новим життєвим простором, який змінює багато сфер: спілкування, відпочинок, розвага, пізнання, здобуття освіти, задоволення різних потреб. Змінюється сприйняття зовнішнього світу та віртуальної реальності [9].

Інтернетізація особистого простору сама по собі стає новою актуальною потребою сучасної людини. Використання комп'ютерних та інформаційних технологій впливає на життя, недіяльність людини істотним чином,

провокуючи процес якісних змін у структурі самосвідомості та мотиваційно-потребової сфери особистості. Цей процес є соціалізацією особистості в кіберпросторі, - «кіберсоціалізацію» (термін введений у науковий обіг В.А. Плешаковим у 2005 р.) [1, с. 24-35].

На наш погляд, нині найактивніше процес кіберсоціалізації протікає у старшому підлітковому віці. Для цього є всі причини. В особистісній сфері відбувається розвиток та усвідомлення підлітками своїх здібностей та інтересів, формування самосвідомості та світогляду, посилення особистісної рефлексії, прагнення самовизначення. З 15-16 років юні автори стають здатними створювати та вести тривалий час мережеві щоденники та блоги, наповнені особистими переживаннями та роздумами. У сфері спілкування підлітки прагнуть розширювати контакти із зовнішнім світом, вчать справляти приємне враження на оточуючих, висловлювати думки логічно та відстоювати власну думку. З цією метою вони обирають соціальні мережі, форуми, чати, спілкуються в онлайн-іграх та через програму Skype. Крім цього, розвиток технічних навичок дозволяє підліткам мати необмежений доступ в Мережу та використовувати її для пошуку різноманітних інформації, самовираження, проведення свого дозвілля і т.д.

Кіберсоціалізація впливає на засвоєння молоддю соціальних норм, зміна мотивів та установок, формування ціннісних орієнтацій. Останні, як відомо, є найважливішим компонентом структури особистості, поєднуючи у собі мотивацію та світогляд. Вони об'єднують накопичений людиною життєвий досвід, що дозволяє свідомо вибирати стиль поведінки, враховуючи зовнішні обставини. Ціннісні орієнтації виступають як усвідомлювана частина системи особистісних смислів. Їх формування відбувається як у свідомому, і на підсвідомому рівні, під впливом соціуму і своєї активності особистості.

У зв'язку з множинністю трактувань поняття «цінності особистості» в наукових доробках представлені різні класифікації цінностей [14, с. 26].

Зокрема вирізняють такі види цінностей особистості:

- за суб'єктами-носіями ціннісних якостей – індивідуальні (особистісні), групові (колективні), загальнонародні (національні) та загальнолюдські цінності [14];
- за об'єктом засвоєння людських потреб – матеріальні, матеріальнодуховні [21];
- за метою засвоєння потреб – егоїстичні, альтруїстичні [11];
- за способом реалізації потреб – ситуативні, стійкі [6];
- за сферами життєдіяльності – духовні та матеріальні, а також сімейні, професійні, патріотичні, релігійні тощо [9];
- за функцією у діяльності людини – термінальні, інструментальні [4];
- за змістом для здійснення діяльності – пізнавальні, предметно-перетворювальні (творчі, естетичні, наукові, релігійні та ін.) [2];
- за ознакою значимості для носія цінностей – соціально значимі (соціальна повага, досягнення, суспільна активність) та духовноморально значимі (пізнавальні, етичні, естетичні) [16];
- за характером і способом вияву ціннісних якостей – цінності-ідеали, цінності-властивості речей та цінності-речі [9];
- за результатом вияву – позитивні й негативні [21];
- за способом формування – природні та штучно створені [15].

2.2 Теоретична модель формування життєвих цінностей здобувачів вищої освіти

Дослідження стану системи ціннісних орієнтацій у студентів показало, що серед ціннісних орієнтацій студенти насамперед орієнтовані на гедоністичні устремління або цінності особистісного благополуччя (особисте життя, здоров'я, безпека, прагнення особистісного зростання та самовдосконалення та ін), матеріальні та сімейні цінності.

Педагогічні дії, що коригують формування ціннісних орієнтацій, необхідно спеціально організовувати на основі впливу на особистість освітнього середовища та соціального оточення, ґрунтуючись на співпраці та співтворчості викладачів та студентів в аудиторній, позааудиторній, науковій та інших видах значимої для студента освітньої діяльності за допомогою механізмів інтерналізації та інтеріоризації [7], тобто формувати внутрішню структуру людської психіки у вигляді засвоєння зовнішньої соціальної діяльності.

Щоб підвищити рівень сформованості ціннісних орієнтацій у студентської молоді у рамках навчальних закладів, необхідно з урахуванням взаємозв'язку колективних, групових та індивідуальних форм роботи включати до навчального плану:

- спецкурси,
- факультативні курси та курси на вибір, що розкривають найважливіші питання педагогічної аксіології з метою формування установки на професійне майбутнє та визначення особистої позиції в майбутній діяльності як значущої цінності;
- позанавчальні професійні заходи (гранти, свята, конкурси, олімпіади та ін.), орієнтовані на оволодіння досвідом конкретного виду діяльності з ціннісною професійною складовою;
- конкурсні проектні завдання з обов'язковою участю в них усіх студентів;
- тренінги спілкування;
- варіативні підсумкові творчі завдання для самостійної роботи;
- педагогічну практику, що сприяє формуванню професійних цінностей; тестування творчих здібностей студентів, їхня участь у клубній роботі.

В рамках позанавчальної діяльності важливо пропагувати цінності та традиції національної класичної та народної культури, надати можливість

молоді проводити дозвілля в закладах культури та спорту, забезпечувати працевлаштування тощо [26].

Провідні соціальні цінності дозволяють орієнтуватися у світі матеріальної та духовної культури суспільства, забезпечують мотивацію поведінки та діяльності особистості.

Реалізація загальнолюдських цінностей в освіті та формування ціннісних орієнтацій у студентської молоді в освітньому процесі вимагають:

- розуміння цільових та нормативних орієнтирів діяльності системи освіти (зміст, організаційна та інституційна структура);
- аналіз пріоритетів та цінностей, що лежать в основі освітньої моделі вузу;
- діагностику стану вищої школи у нових соціальних, економічних та культурних умов.

При цьому важливо усвідомити, чи подолано колишні недоліки, чи вдалося педагогічній практиці втілити інноваційні пріоритети та цінності чи вони лише міфи.

Таким чином, ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді виявляються у моральних установках, націлених на індивідуалізм, верховенство матеріального над духовним, створення порядку у світовідчутті, прояв здорового способу життя, підтверджених представленою у дослідженні їхньою підпорядкованістю.

Сукупність основних цінностей молоді може змінюватись і залежати від ступеня та умов їх становлення за рахунок переосмислення поглядів, переоцінки орієнтирів, появу нових інтересів.

Висновок до 2 розділу

Таким чином, останнім часом з'явилися потужні засоби на масове свідомість та конкретні особистості. Це вплив техніки маніпулювання особистісним і суспільним свідомістю, поведінкою індивідів. До подібних

впливів можна віднести і засоби масової інформації, та рекламу, які намагаються формувати світ цінностей людини, виходячи з корпоративних інтересів.

Однак у сучасному суспільстві поняття ідеалу знецінилося, як знецінилися майже всі високі слова та «загальнолюдські цінності». Духовні ідеали та орієнтири не обов'язково повинні бути синонімами релігійних цінностей. На шляху формування духовних цінностей необхідно усвідомлення того, що всі ми є дітьми природи, які шанують її закони і які прагнуть гармонії з нею і один з другом. Але щоб шанувати закони природи, їх треба знати. Людина зараз може використовувати для задоволення своїх потреб глибокі, тонкі та важко реалізовані можливості, закладені у законах природи. Часто наслідки цих процесів непередбачувані, вони визначаються людським незнанням, невмінням, бездіяльністю.

Педагогам, які працюють із молоддю, потрібен пошук інваріантних освітніх ідеалів та цінностей на всіх щаблях навчання, виховання та розвитку людини.

Необхідна інтеграція міжнародного досвіду у сфері освіти з з урахуванням нових та вищих досягнень у науці, техніці, виробництві, використання ефективних технологій та методик викладання різних предметів на різних освітніх рівнях, організація психолого-педагогічних та міждисциплінарних досліджень, орієнтованих підвищення якості освіти.

Таким чином, ми приходимо до висновку про те, що питання моральних орієнтирів та пошук нових методів викладання різних наук стуляються.

ВИСНОВОК

Отож, зміна життєвих цінностей молоді процес неминучий досить болісний. Вивчення закономірностей цього процесу сприяє виявленню шляхів впливу

на молоду людину відповідних громадських інститутів з метою ослаблення інтенсивності її емоційних стресів, а також запобігання можливої соціальної напруги. Відразу слід сказати, що ціннісний світ молоді досить складний і жоден метод соціологічного дослідження не дозволяє абсолютно точно та адекватно його відобразити.

Життєві цінності молодих людей, порівняно з дорослими, досить динамічні, частково ілюзорні і не сприймаються ними як принципи свого світогляду.

Одна з найважливіших потреб особистості – потреба в визначення власних життєвих орієнтирів, пріоритетів та сенсу життя. Соціальний простір є сприятливим середовищем для задоволення цієї потреби, оскільки саме сім'я та найближче оточення молодої людини має найбільший вплив на формування його життєвих цінностей.

Оскільки зміна ціннісних орієнтацій молоді з плином часу процес неминучий, то практична значимість даного дослідження полягає у необхідності проведення соціологічних опитувань серед молодого покоління для відстеження динаміки зміни його життєвих цінностей.

Отримані результати можуть бути використані для написання наукових праць, у яких дана статистика покаже зміни ціннісних орієнтирів сучасної молоді.

Теоретична значущість дослідження у тому, що воно дасть можливість розширити свої уявлення про важливість формування життєвих цінностей і який вплив вони мають на поведінку молоді.

Система особистісних цінностей складається в процесі діяльного визначення суб'єктом змісту суспільних цінностей, об'єктивованих у творах матеріальної і духовної культури. Особистісними цінностями стають ті смисли загальнолюдських цінностей, по відношенню до яких суб'єкт самовизначився. Кожній людині властива індивідуальна специфічна ієрархія особистісних цінностей, які служать сполучною ланкою між унікальною культурою суспільства і духовним світом особистості, між громадською та індивідуальною свідомістю.

У процесі створення особистісної системи цінностей суб'єкт пізнає, визнає чи не визнає, оцінює цінності і вибирає з них значимі для себе. В процесі встановлення значущості загальнолюдських цінностей людина піддає їх цінність оцінці, тобто усвідомлює ступінь їх відповідності своїм потребам і можливість їх задоволення в ситуації, що склалася. Цінність і оцінка висловлюють практичну взаємодію суб'єкта та об'єкта. Саме при такій взаємодії народжується оціночне судження як суб'єктивне встановлення цінності.

На підставі знання про характер оцінки та її об'єкта можна зробити висновки про особистісні цінності суб'єкта. Таким чином, під інтеріоризацією-екстеріоризацією цінностей розуміється така форма засвоєння цінностей суб'єктом, при якій їх зміст не тільки стає відомим, а й органічно вбудовується в механізми управління особистістю своїм мисленням, почуттями, діями. Формою вираження таких механізмів в поведінці людини стають його ціннісні орієнтації.

Ціннісні орієнтації – відображення у свідомості людини цінностей, визнаних нею як стратегічно життєві цілі і загальні світоглядні орієнтири. Поняття ціннісних орієнтацій було введено в галузь соціальної психології як аналог філософського поняття цінностей, однак чітке концептуальне розмежування між цими поняттями досі відсутнє у наукових джерелах. Хоча ціннісні орієнтації розглядали як індивідуальні форми репрезентації надіндивідуальних цінностей, поняття цінностей та ціннісні орієнтації розрізнялися або за параметром «загальне-індивідуальне», або за параметром «реально діюче – рефлексивно свідоме» в залежності від того, чи визнавалася наявність індивідуально-психологічних форм існування цінностей, відмінних від їх присутності в свідомості. Зараз більш прийнятним є визначення цінностей як аспекту мотивації, а ціннісних орієнтацій – як суб'єктивних концепцій цінностей або різновидів атитюдів (соціальних установок), що займають порівняно високе положення в ієрархічній структурі регуляції діяльності особистості.

АНОТАЦІЯ

Турчина Я. Д. " Життєві цінності сучасних здобувачів вищої освіти "

У першому розділі представлений теоретичний аналіз ціннісної сфери осіб юнацького віку: життєві цінності як особистісний конструкт у працях вчених-психологів, психологічні особливості студентської молоді в розрізі аналізування ціннісної сфери. Цей розділ розкриває найважливіші цінності осіб юнацького віку. Також розділ вивчає основні методи за допомогою яких досліджується становлення ціннісних орієнтацій людини.

Другий розділ містить у собі методологію сучасного стану дослідження аксіологічної сфери особистості. Він розглядає вплив сучасних технологій на формування життєвих цінностей юнаків та юначок, розкриває проблематику потреби визначення власних життєвих орієнтирів, пріоритетів та сенсу життя.

Ключові слова: життєві цінності, ціннісні орієнтири, юнацький вік, студентська молодь, вплив сучасних технологій.

Turchyna Y. D. "Life values of modern higher education students"

The first chapter presents a theoretical analysis of the value sphere of adolescents: life values as a personal construct in the works of psychologists, psychological characteristics of student youth in the context of analysing the value sphere. This section reveals the most important values of adolescents. The section also examines the main methods used to study the formation of human value orientations.

The second section contains the methodology of the current state of research into the axiological sphere of personality. It examines the impact of modern technologies on the formation of life values of young men and women, reveals the problem of the need to determine their own life guidelines, priorities and meaning of life.

Keywords: life values, value orientations, adolescence, student youth, influence of modern technologies.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова О. Ф. Роль і місце ціннісних орієнтацій у сучасній теорії виховання. Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. 2012. № 1 (17). С. 92–95.
2. Альохін М. Смысловиттєві цінності та орієнтири сучасної української молоді індустріальних районів. Соціологія. Нова парадигма, 2014. Вип. 132. С. 153–162. URL: <https://www.novaparadigma.npu.edu.ua/index.php/povaparadigma/article/view/20/34> (дата звернення 23.05.2018).
3. Антонова Н. О. Ціннісні орієнтації студентів з різним типом готовності до професійної діяльності психолога. Практична психологія та соціальна робота. 2011. № 3. С. 13–23.
4. Банах В. А., Банах Л. С. Трансформація ціннісних орієнтацій молоді в умовах кризового суспільства. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2016. № 64. С. 13–21.
5. Зазимко О. Формування життєвих цінностей у юнацькому віці: 208 психологічні особливості. Вісник КНТЕУ. 2012. № 4. С. 89–104.
6. Зарва О. М. Моральне виховання студентів вищих навчальних закладів США: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Житомир, 2011. 20 с.
7. Ільїна Ю. М. Ментальні моделі особистості: теоретичний аналіз. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К., 2003. С. 152–157.
8. Кадемія М., Шахіна І. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі. Вінниця: «Планер», 2011. 196 с.
9. Кадикова Т. А. Динаміка ціннісних орієнтацій студентів-психологів. Навчальна книга. Дніпропетровськ, 2000. С. 190–196.

10. Калініченко А. Роль ціннісних орієнтацій у самовихованні студентської молоді. Вісник Львівського університету. Серія: Педагогічна. Львів, 2006. № 21(1). С. 175–181.
11. Кияшко Д. Ю. Життєві цінності в юнацькому віці: результати емпіричного дослідження. Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПНУ. К., 2009. Т. XIV. Ч.2. С. 158–167.
12. Кісіль М. В. Простір освіти з точки зору її основного суб'єкта. Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Черкаси, 2006.
13. Клепко С. Ф. Цінності буття і цінності освіти в контексті глобалізації. Вища школа. 2004. №2–3. С. 25–37.
14. Миронович Ю., Пашко Л. Формування ключових життєвих компетентностей в аспекті ціннісних орієнтацій студентської молоді. Вісник Львівського університету. Серія Педагогіка. Львів, 2006. Вип. 21. Ч. 1. С. 42–47.
15. Миропольська Н. Є., Федоренко С. В. Формування комунікативної компетентності студентів бакалаврату вищої школи США. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: Педагогіка. Одеса, 2016. № 3(110). С. 60–65.
16. Мокра М. Інформаційно-комунікаційне середовище в освітній системі США. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2012. № 3. С. 213–223.
17. Очеретяний А. В. Структурні характеристики життєвих цінностей студентів у США. Актуальные научные исследования в современном мире: сборник научных трудов ISCIENCE.IN.UA. Переяслав-Хмельницький, 2018. № 2(34). ч. 9 (лютий 2018 р.). С. 98–102.
18. Очеретяний А. В. Вплив морально-патріотичного виховання на формування життєвих цінностей студентів у США. Проблеми освіти : збірник наукових праць. Інститут модернізації змісту освіти МОН України. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. № 88 (частина 2). С. 131–138.

19. Постильна О. О. Формування моральних цінностей студентів педагогічних університетів засобами інформаційно-комунікаційних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Умань, 2015. 20 с.
20. Скворчевська Є. Л. Особливості взаємозв'язку життєвих цінностей та ціннісних орієнтацій у кар'єрі студентів. Вісник Харківського національного університету. Харків, 2014. № 10. С. 46–49.
21. Скок М. А. Ціннісні орієнтації особистості сучасного студента. Вісник ЧДПУ. Серія: Психологічні науки. Чернігів, 2002. № 11. С. 128–132.
22. Ткачова Н. О. Роль та зміст освітніх цінностей в умовах трансформації українського суспільства. Ціннісні парадигми освіти. Х.: Основа, 2004. С. 39–55.
23. Ткачук Л. В., Ткачук М. М. Теоретико-методологічні засади виховання патріотичних цінностей студентської молоді. Проблеми освіти: зб. Наук. праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України. Вінниця : ТОВ «Нідан–ЛТД», 2018. Вип.88 (частина 2). С. 265–274.
24. Рокич М. Природа человеческих ценностей / М. Рокич // Свободная пресса. – 1973. – № 5. – С. 43–48.
25. Сосніхіна С.Є. Психологічний супровід студентів педагогічного Вузу: психотренінг розвитку ціннісно-сислової сфери // Психологопедагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика: матеріали II міжнародної науковопрактичної конференції (11 квітня 2017 р.) / Харк. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди. Х. : «Стиль-Издат», 2017. С. 303-305.
26. Сошина Ю.М. Оцінка ефективності програми формування ціннісносмилових настановлень // Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. 2016. Вип. 53. С. 220-228.
27. Сошина Ю. М. Психологічні особливості формування ціннісно-смилових настановлень у підлітковому віці. Дисертація на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук. 19.00.07. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2016. 224 с.

28. Фон Шліппе А. Системна психотерапія та консультування / А. фон Шліппе, Й. Швайцер; [пер. з німецького]. Львів : ВНТЛ. Класика, 2004. 320 с.
29. Schvarts S.H. Universals in the Content and structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries / S.H. Schvarts // *Advances in experimental social psychology*; [In M. Zanna (ed)]. – Vol. 25. – Orlando, FL: Academic, 1992. – P. 36–44.

